

طبقات

جلد چهارم

انصار در جنگ بدر

و

مسلمانان قدیم از مهاجر و انصار که در جنگ بدر نبوده‌اند

محمد بن سعد کاتب واقدی

(۲۳۰-۱۶۸ ه. ق.)

ترجمه

دکتر محمود مهدوی دامغانی

انتشارات فرهنگ و اندیشه

تهران، ۱۳۷۵

این اثر ترجمه‌ای است از:

محمد بن سعد کاتب الواقدی، الطبقات الکبیر،

القسم الثانی: فی البدریین من الانصار عنی بتصحیحہ و
طبعہ ادوارد سخو ناظر مدرسه اللغات الشرقیہ بمدینة
برلین، طبع فی مدینة لیڈن، مطبعہ بریل، ۱۳۲۲ هـ.ق.

و

فی المهاجرین والانصار ممن لم یشهد بدرأ و لهم،
اسلام قدیم، عنی بتصحیحہ و طبعہ البروفسور الدكتور
یولیوس لبرت استاد اللغة العربیة بمدرسه اللغات
الشرقیة بمدینة برلین، طبع فی مدینة لیڈن، مطبعہ بریل،
۱۳۲۲ هـ.ق.

انتشارات فرهنگ و اندیشه

تهران - خیابان استاد نجات‌اللهی، کوچه بیمه، پلاک ۱۲+۱ تلفن: ۸۸۰۸۳۹۶

محمد بن سعد کاتب واقدی

طبقات

جلد چهارم

ترجمه دکتر محمود مندوی دامغانی

چاپ اول: ۱۳۷۵، تهران

۲۲۰۰ نسخه از این کتاب در چاپخانه چاپگستر به چاپ رسید.

این کتاب با استفاده از تسهیلات حمایتی معاونت امور فرهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی به چاپ رسیده است.

همه حقوق برای ناشر محفوظ است.

شابک ۹-۰۰-۹۰۳۶۷-۹۶۴ (دوره ۸ جلدی)

ISBN 964-90367-0-9 (8 vol. set)

Printed in Iran

فهرست مطالب

طبقه دوم از مهاجران و انصار که اسلام ایشان قدیمی و بیشتر ایشان به حبشه هجرت کرده بودند و در جنگ احد و جنگهای دیگر شرکت کرده‌اند، عباس عبدالمطلب / ۱ جعفر بن ابی طالب / ۲۷ عقیل بن ابی طالب / ۳۴ نوفل بن حارث / ۳۶ ربیعہ بن حارث / ۳۸ عبدالله بن حارث / ۴۰ ابوسفیان بن حارث / ۴۰ فضل بن عباس بن عبدالمطلب / ۴۵ جعفر بن ابوسفیان / ۴۶ حارث بن نوفل / ۴۶ عبدالمطلب بن ربیعہ / ۴۷ عتبہ بن ابی لہب / ۴۹ معتب بن ابی لہب / ۵۰ اسامہ الحب بن زید / ۵۱ ابو رافع آزادکرده رسول خدا(ص) / ۶۱ سلمان فارسی / ۶۴ خالد بن سعید بن عاص / ۸۲ عمرو بن سعید / ۸۸ ابواحمد بن جحش / ۹۰ عبدالرحمن بن رقیش / ۹۱ عمرو بن محسن / ۹۲ قیس بن عبدالله / ۹۲ صفوان بن عمرو / ۹۲ ابوموسی اشعری / ۹۲ معیقیب بن ابی فاطمه دوسی / ۱۰۳ صبیح آزادکرده ابی اخیحه سعید بن عاص بن امیه بن عبد شمس / ۱۰۵ سائب بن عوام / ۱۰۵ خالد بن حزام / ۱۰۵ اسود بن نوفل / ۱۰۶ عمرو بن امیہ / ۱۰۶ یزید بن زمعه / ۱۰۷ ابوالروم بن عمیر بن هاشم / ۱۰۷ فراس بن نصر / ۱۰۷ جهم بن قیس / ۱۰۸ ابوفکیهه / ۱۰۸ عامر بن ابی وقاص / ۱۰۹ مطلب بن ازهر / ۱۱۰ طلیب بن ازهر / ۱۱۰ عبدالله اصغر / ۱۱۰ عبدالله بن شهاب / ۱۱۱ عتبہ بن مسعود / ۱۱۱ شرحبیل بن حسنہ / ۱۱۲ حارث بن خالد / ۱۱۳ عمرو بن عثمان / ۱۱۳ عیاش بن ابی اربیعہ / ۱۱۴ سلمه بن هشام / ۱۱۴ ولید بن ولید بن مغیره / ۱۱۶ هاشم بن ابی حذیفه / ۱۱۹ هبتار بن سفیان / ۱۲۰ عبدالله بن سفیان / ۱۲۰ یاسر بن عامر بن مالک / ۱۲۰ حکم بن کیسان / ۱۲۱ نعیم نخام بن عبدالله بن اسید / ۱۲۲ معمر بن عبدالله / ۱۲۳ عدی بن نضله / ۱۲۳ عروہ بن ابی اثاثه / ۱۲۵ مسعود بن سوید / ۱۲۵ عبدالله بن سراقه / ۱۲۵ عبدالله بن عمر / ۱۲۶ خارجه بن حذاقه / ۱۶۹

عبدالله بن حذاقه / ۱۷۰ ﴿﴾ برادرش قیس بن حذاقه / ۱۷۲ ﴿﴾ هشام بن عاص / ۱۷۲ ﴿﴾ ابوقیس بن حارث / ۱۷۵ ﴿﴾ عبدالله بن حارث / ۱۷۵ ﴿﴾ سائب بن حارث / ۱۷۶ ﴿﴾ حجاج بن حارث / ۱۷۶ ﴿﴾ تمیم یا نمیر بن حارث / ۱۷۶ ﴿﴾ حجاج بن حارث / ۱۷۶ ﴿﴾ تمیم یا نمیر بن حارث / ۱۷۶ ﴿﴾ سعید بن حارث / ۱۷۷ ﴿﴾ معبد بن حارث / ۱۷۷ ﴿﴾ سعید بن عمرو تمیمی / ۱۷۷ ﴿﴾ عمیر بن رثاب / ۱۷۷ ﴿﴾ محمیه بن جزء / ۱۷۸ ﴿﴾ عمیر بن وهب بن خلف / ۱۷۹ ﴿﴾ حاطب بن حارث / ۱۸۱ ﴿﴾ خطاب بن حارث / ۱۸۱ ﴿﴾ سفیان بن معمر / ۱۸۲ ﴿﴾ نبیه بن عثمان / ۱۸۲ ﴿﴾ سلیط بن عمرو / ۱۸۳ ﴿﴾ برادرش سکران بن عمرو / ۱۸۳ ﴿﴾ مالک بن زمعه / ۱۸۴ ﴿﴾ ابن ام مکتوم / ۱۸۴ ﴿﴾ سهل بن بیضاء / ۱۹۱ ﴿﴾ عمرو بن حارث بن زهیر / ۱۹۱ ﴿﴾ عثمان بن عبدغنم بن زهیر / ۱۹۲ ﴿﴾ سعید بن عبد قیس / ۱۹۲ ﴿﴾ عمرو بن عبسه / ۱۹۲ ﴿﴾ ابوذر / ۱۹۷ ﴿﴾ طفیل بن عمرو / ۲۱۵ ﴿﴾ ضماد ازدی / ۲۱۸ ﴿﴾ بریده بن حصیب / ۲۱۹ ﴿﴾ مالک و نعمان پسران خلف / ۲۲۱ ﴿﴾ ابورهم غفاری / ۲۲۱ ﴿﴾ عبدالله و عبدالرحمان پسران هبیب / ۲۲۲ ﴿﴾ جعال بن سراقه ضمری / ۲۲۲ ﴿﴾ وهب بن قابوس مزنی / ۲۲۴ ﴿﴾ عمرو بن امیه / ۲۲۵ ﴿﴾ دحیه بن خلیفه / ۲۲۶ ﴿﴾ خالد بن ولید / ۲۲۸ ﴿﴾ عمرو بن عاص / ۲۳۰ ﴿﴾ عبدالله بن عمرو بن عاص / ۲۳۸ ﴿﴾ سعید بن عامر بن حذیم / ۲۴۴ ﴿﴾ حجاج بن علاط / ۲۴۵ ﴿﴾ عباس بن مرداس / ۲۴۷ ﴿﴾ جاهمه بن عباس بن مرداس / ۲۴۹ ﴿﴾ یزید بن اخنس بن حبیب / ۲۵۰ ﴿﴾ ضحاک بن سفیان بن حارث / ۲۵۰ ﴿﴾ عتبه بن فرقد / ۲۵۰ ﴿﴾ حفاف بن عمیر بن حارث بن شریذ / ۲۵۰ ﴿﴾ ابن ابی العوجاء سلمی / ۲۵۱ ﴿﴾ ورد بن خالد بن حذیفه / ۲۵۱ ﴿﴾ هوذة بن حارث بن عجره / ۲۵۱ ﴿﴾ عرباص بن ساریه سلمی / ۲۵۲ ﴿﴾ ابو حصین سلمی / ۲۵۲ ﴿﴾ نعیم بن مسعود بن عامر / ۲۵۲ ﴿﴾ مسعود بن رخلیه بن عائد / ۲۵۴ ﴿﴾ حسیل بن نویره اشجعی / ۲۵۵ ﴿﴾ عبدالله بن نعیم اشجعی / ۲۵۵ ﴿﴾ عوف بن مالک بن اشجعی / ۲۵۵ ﴿﴾ جاریه بن حمیل بن نشبه / ۲۵۶ ﴿﴾ عامر بن اضبط اشجعی / ۲۵۶ ﴿﴾ معقل بن سنان بن مظهر / ۲۵۷ ﴿﴾ ابو ثعلبه اشجعی / ۲۵۸ ﴿﴾ ابومالک اشجعی / ۲۵۸ ﴿﴾ مغیره بن شعبه بن ابی عامر / ۲۵۸ ﴿﴾ عمران بن حصین / ۲۶۱ ﴿﴾ اکثم بن ابی الجون / ۲۶۵ ﴿﴾ سلیمان بن صرد بن الجون / ۲۶۵ ﴿﴾ خالد الاشعر بن خلیف / ۲۶۶ ﴿﴾ عمرو بن سالم بن حضیره / ۲۶۶ ﴿﴾ بدیل بن ورقاء بن عبدالعزی / ۲۶۷ ﴿﴾ ابو شریح کعبی / ۲۶۷ ﴿﴾ تمیم بن اسد بن عبدالعزی / ۲۶۸ ﴿﴾ علقمه بن القعواء بن عبید / ۲۶۸ ﴿﴾ برادرش عمرو بن القعواء / ۲۶۸ ﴿﴾ عبدالله بن اقرم خزاعی / ۲۶۹ ﴿﴾ ابولاس خزاعی / ۲۶۹ ﴿﴾ اسلم بن اقصی بن حارثه / ۲۷۰ ﴿﴾ جرهد بن رزاح / ۲۷۰ ﴿﴾ ابوبرزه اسلمی / ۲۷۰ ﴿﴾ عبدالله بن ابی اوفی / ۲۷۳ ﴿﴾ اکوع / ۲۷۴ ﴿﴾ عامر بن اکوع / ۲۷۴ ﴿﴾ سلمه بن اکوع / ۲۷۶ ﴿﴾ اهبان بن اکوع / ۲۸۰ ﴿﴾ عبدالله بن ابی حدر / ۲۸۱ ﴿﴾ ابو تمیم اسلمی / ۲۸۱ ﴿﴾ مسعود بن هنیده وابسته و آزاد کرده ابی تمیم اسلمی / ۲۸۱ ﴿﴾ سعد وابسته و

آزادکردهٔ اسلمی‌ها / ۲۸۳ ﴿﴾ ربیعہ بن کعب اسلمی / ۲۸۳ ﴿﴾ ناجیہ بن جندب اسلمی / ۲۸۴ ﴿﴾ ناجیہ بن
 اعجم اسلمی / ۲۸۵ ﴿﴾ حمزہ بن عمرو اسلمی / ۲۸۵ ﴿﴾ عبدالرحمان بن اشیم اسلمی / ۲۸۶ ﴿﴾ محجن
 بن ادرع اسلمی / ۲۸۶ ﴿﴾ عبدالله بن وهب اسلمی / ۲۸۶ ﴿﴾ حرمله بن عمرو اسلمی / ۲۸۷ ﴿﴾ سنان بن
 سنہ اسلمی / ۲۸۷ ﴿﴾ عمرو بن حمزہ بن سنان اسلمی / ۲۸۷ ﴿﴾ حجاج بن عمرو اسلمی / ۲۸۸ ﴿﴾ عمرو
 بن عبد نهم اسلمی / ۲۸۸ ﴿﴾ زاهر بن سودبن مخلع / ۲۸۹ ﴿﴾ هانی بن اوس اسلمی / ۲۸۹ ﴿﴾ ابومروان
 اسلمی / ۲۸۹ ﴿﴾ بشیر اسلمی / ۲۹۰ ﴿﴾ هیثم بن نصر بن دهر اسلمی / ۲۹۰ ﴿﴾ حارث بن حبال / ۲۹۰ ﴿﴾
 مالک بن جبیر بن حبال / ۲۹۰ ﴿﴾ اسمابن حارثه / ۲۹۱ ﴿﴾ برادرش هند بن حارثه اسلمی / ۲۹۱ ﴿﴾
 ذؤیب بن حبیب اسلمی / ۲۹۲ ﴿﴾ هزال اسلمی / ۲۹۲ ﴿﴾ معز بن مالک اسلمی / ۲۹۳ ﴿﴾ ابوهریره / ۲۹۳ ﴿﴾
 ابوالروی دوسی از قبیلهٔ ازد / ۳۰۸ ﴿﴾ سعد بن ابی ذباب دوسی / ۳۰۸ ﴿﴾ عبدالله بن بحینه / ۳۰۹ ﴿﴾ برادر
 تنی او، جبیر بن مالک / ۳۰۹ ﴿﴾ حارث بن عمیر ازدی، از قبیلهٔ لهب / ۳۰۹ ﴿﴾ عقبه بن عامر بن عبس
 جهنی / ۳۱۰ ﴿﴾ زید بن خالد جهنی / ۳۱۱ ﴿﴾ تمیم بن ربیعہ بن عوفی / ۳۱۱ ﴿﴾ رافع بن مکیث بن عمرو
 / ۳۱۱ ﴿﴾ برادرش جندب بن مکیث بن عمرو / ۳۱۲ ﴿﴾ عبدالله بن بدر بن زید / ۳۱۳ ﴿﴾ عمرو بن مره بن
 عبس / ۳۱۳ ﴿﴾ سبره بن معبد جهنی / ۳۱۴ ﴿﴾ معبد بن خالد / ۳۱۴ ﴿﴾ ابوضبیس جهنی / ۳۱۴ ﴿﴾ کلیب
 جهنی / ۳۱۴ ﴿﴾ سوید بن صخر جهنی / ۳۱۵ ﴿﴾ سنان بن وبر جهنی / ۳۱۵ ﴿﴾ خالد بن عدی جهنی /
 ۳۱۵ ﴿﴾ ابو عبدالرحمان جهنی / ۳۱۶ ﴿﴾ عبدالله بن خبیب جهنی / ۳۱۶ ﴿﴾ حارث بن عبدالله جهنی /
 ۳۱۷ ﴿﴾ عوسجه بن حرمله بن جذیمه / ۳۱۸ ﴿﴾ بته جهنی / ۳۱۸ ﴿﴾ ابی حدیده جهنی / ۳۱۸ ﴿﴾ رفاعه
 بن عراده جهنی / ۳۱۸ ﴿﴾ رویف بن ثابت بلوی / ۳۱۹ ﴿﴾ ابوالشموس بلوی / ۳۱۹ ﴿﴾ طلحه بن براء بن
 عمیر / ۳۱۹ ﴿﴾ ابوامامه بن ثعلبه بلوی / ۳۱۹ ﴿﴾ عبدالله بن صیفی بن وبره / ۳۲۰ ﴿﴾ خالد بن عرفطه /
 ۳۲۰ ﴿﴾ جمره بن نعمان بن هوذه / ۳۲۰ ﴿﴾ ابوخرامه عذری / ۳۲۱ ﴿﴾ ابوبرده بن قیس / ۳۲۱ ﴿﴾ ابو عامر
 اشعری / ۳۲۱ ﴿﴾ پسرش عامر بن ابی عامر / ۳۲۲ ﴿﴾ ابومالک اشعری / ۳۲۲ ﴿﴾ حارث اشعری / ۳۲۳ ﴿﴾
 علاء بن حضرمی / ۳۲۳ ﴿﴾ شریح حضرمی / ۳۲۷ ﴿﴾ عمرو بن عوف / ۳۲۷ ﴿﴾ لبید بن عقبه / ۳۲۷ ﴿﴾
 حاجب بن بریده از اهل رابخ / ۳۲۸ ﴿﴾ براء بن عازب / ۳۲۸ ﴿﴾ برادرش عبید بن عازب / ۳۳۲ ﴿﴾ اسید بن
 ظهیر / ۳۳۲ ﴿﴾ عرابه بن اوس / ۳۳۲ ﴿﴾ علیہ بن یزید حارثی / ۳۳۳ ﴿﴾ مالک و سفیان پسران ثابت /
 ۳۳۴ ﴿﴾ یزید بن حارثه / ۳۳۴ ﴿﴾ مجمع بن حارثه / ۳۳۵ ﴿﴾ ثابت بن ودیعہ / ۳۳۶ ﴿﴾ عامر بن ثابت /
 ۳۳۷ ﴿﴾ عبدالرحمان بن شبل / ۳۳۷ ﴿﴾ عمیر بن سعد / ۳۳۷ ﴿﴾ عمیر بن سعید / ۳۳۸ ﴿﴾ جدی بن مره /
 ۳۳۹ ﴿﴾ اوس بن حبیب / ۳۳۹ ﴿﴾ انیف بن وائله / ۳۴۰ ﴿﴾ عروہ بن اسماء بن صلت سلمی / ۳۴۰ ﴿﴾
 جزء بن عباس / ۳۴۰ ﴿﴾ خزیمه بن ثابت / ۳۴۰ ﴿﴾ عمیر بن حبیب / ۳۴۳ ﴿﴾ عماره بن اوس / ۳۴۳ ﴿﴾

عبدالله بن سعد / ۳۴۴ ﴿﴾ محسن بن ابی قیس / ۳۴۴ ﴿﴾

طبقات انصار که در جنگ بدر شرکت کرده‌اند / ۳۴۹ ﴿﴾ سعد بن معاذ / ۳۵۰ ﴿﴾ عمرو بن معاذ /

۳۶۴ ﴿﴾ حارث بن اوس بن معاذ / ۳۶۴ ﴿﴾ حارث بن انس / ۳۶۵ ﴿﴾ سعد بن زید / ۳۶۶ ﴿﴾ سلمه بن

سلامه / ۳۶۷ ﴿﴾ عباد بن بشر / ۳۶۸ ﴿﴾ سلمه بن ثابت / ۳۶۹ ﴿﴾ رافع بن یزید / ۳۶۹ ﴿﴾ محمد بن

مسلمه بن سلمه / ۳۷۰ ﴿﴾ سلمه بن اسلم / ۳۷۳ ﴿﴾ عبدالله بن سهل / ۳۷۳ ﴿﴾ حارث بن خزیمه / ۳۷۴ ﴿﴾

ابوالهیثم بن تیهان / ۳۷۴ ﴿﴾ عبید بن تیهان / ۳۷۶ ﴿﴾ ابو عبید بن جبر / ۳۷۶ ﴿﴾ مسعود بن عبدسعد /

۳۷۷ ﴿﴾ ابو بردیه بن نیار / ۳۷۸ ﴿﴾ قتاده بن نعمان / ۳۷۸ ﴿﴾ عبید بن اوس / ۳۸۰ ﴿﴾ نصر بن حارث / ۳۸۰ ﴿﴾

عبدالله بن طارق / ۳۸۰ ﴿﴾ معتب بن عبید / ۳۸۱ ﴿﴾ مبشر بن عبدالمنذر / ۳۸۲ ﴿﴾ رفاعه بن عبدالمنذر /

۳۸۲ ﴿﴾ ابولبابه بن عبدالمنذر / ۳۸۲ ﴿﴾ سعد بن عبید / ۳۸۳ ﴿﴾ عویم بن ساعده / ۳۸۴ ﴿﴾ ثعلبه بن

حاطب / ۳۸۵ ﴿﴾ حارث بن حاطب / ۳۸۶ ﴿﴾ رافع بن عنجده / ۳۸۶ ﴿﴾ عبید بن ابی عبید / ۳۸۷ ﴿﴾ عاصم

بن ثابت / ۳۸۷ ﴿﴾ معتب بن قشیر / ۳۸۸ ﴿﴾ ابوملیل بن ازعر / ۳۸۹ ﴿﴾ عمیر بن معبد / ۳۸۹ ﴿﴾ انیس بن

قتاده / ۳۸۹ ﴿﴾ معن بن عدی بن عجلان بن حارثه / ۳۹۰ ﴿﴾ عاصم بن عدی / ۳۹۱ ﴿﴾ ثابت بن اقرم /

۳۹۱ ﴿﴾ زید بن اسلم / ۳۹۲ ﴿﴾ عبدالله بن سلمه / ۳۹۲ ﴿﴾ ربیع بن رافع / ۳۹۳ ﴿﴾ جبر بن عتیک / ۳۹۳ ﴿﴾

حارث بن قیس بن هیشه / ۳۹۴ ﴿﴾ مالک بن نمیله / ۳۹۴ ﴿﴾ نعمان بن عصر بن عبید وائله / ۳۹۵ ﴿﴾

سهل بن حنیف / ۳۹۵ ﴿﴾ منذر بن محمد / ۳۹۷ ﴿﴾ ابو عقیل / ۳۹۷ ﴿﴾ عبدالله بن جبیر / ۳۹۹ ﴿﴾ خوات

بن جبیر / ۴۰۱ ﴿﴾ حارث بن نعمان / ۴۰۲ ﴿﴾ ابوضیاح / ۴۰۲ ﴿﴾ نعمان بن ابی خذمه / ۴۰۲ ﴿﴾ ابوحنه /

۴۰۳ ﴿﴾ سالم بن عمیر / ۴۰۳ ﴿﴾ عاصم بن قیس / ۴۰۴ ﴿﴾ سعد بن خیشمه / ۴۰۵ ﴿﴾ منذر بن قدامه /

۴۰۶ ﴿﴾ مالک بن قدامه / ۴۰۶ ﴿﴾ حارث بن عرفجه / ۴۰۶ ﴿﴾ تمیم وابسته خاندان غنم بن سلم / ۴۰۶ ﴿﴾

﴿﴾ ابویوب انصاری / ۴۰۷ ﴿﴾ ثابت بن خالد / ۴۰۹ ﴿﴾ عماره بن حزم / ۴۰۹ ﴿﴾ سراقه بن کعب / ۴۱۰ ﴿﴾

حارثه بن نعمان / ۴۱۰ ﴿﴾ سلیم بن قیس / ۴۱۱ ﴿﴾ سهیل بن رافع / ۴۱۲ ﴿﴾ مسعود بن اوس / ۴۱۲ ﴿﴾

ابوخزیمه بن اوس / ۴۱۲ ﴿﴾ رافع بن حارث / ۴۱۳ ﴿﴾ معاذ بن حارث / ۴۱۳ ﴿﴾ معوذ بن حارث / ۴۱۴ ﴿﴾

عوف بن حارث / ۴۱۴ ﴿﴾ نعیمان بن عمر / ۴۱۵ ﴿﴾ عامر بن مخلد / ۴۱۵ ﴿﴾ عبدالله بن قیس / ۴۱۵ ﴿﴾

عمرو بن قیس / ۴۱۶ ﴿﴾ قیس بن عمرو / ۴۱۶ ﴿﴾ ثابت بن عمرو / ۴۱۶ ﴿﴾ عدی بن ابی الزغباء / ۴۱۷ ﴿﴾

ودیع بن عمرو / ۴۱۷ ﴿﴾ عصیمه / ۴۱۷ ﴿﴾ ابوالحمراء / ۴۱۸ ﴿﴾ ابی بن کعب / ۴۱۸ ﴿﴾ انس بن معاذ /

۴۲۲ ﴿﴾ اوس بن ثابت / ۴۲۳ ﴿﴾ ابوشیخ / ۴۲۳ ﴿﴾ ابوطلحه / ۴۲۴ ﴿﴾ ثعلبه بن عمرو / ۴۲۷ ﴿﴾ حارث بن

صمه / ۴۲۷ ﴿﴾ سهل بن عتیک / ۴۲۸ ﴿﴾ حارثه بن سراقه / ۴۲۹ ﴿﴾ عمرو بن ثعلبه / ۴۲۹ ﴿﴾ محرز بن

عامر / ۴۳۰ ﴿﴾ سلیط بن قیس / ۴۳۰ ﴿﴾ ابوسلیط / ۴۳۰ ﴿﴾ عامر بن امیه / ۴۳۱ ﴿﴾ ثابت بن خنساء /

- ۴۳۱ قیس بن سکن / ۴۳۱ ابوالاعور / ۴۳۱ حرام بن ملحان / ۴۳۲ سلیم بن ملحان / ۴۳۳
 سواد بن غزیه / ۴۳۳ قیس بن ابی صعصعه / ۴۳۴ عبدالله بن کعب / ۴۳۵ ابوداود / ۴۳۵
 سراقه بن عمرو / ۴۳۵ قیس بن مخلد / ۴۳۶ عصیمه / ۴۳۶ نعمان بن عبد عمرو / ۴۳۶
 ضحاک بن عبد عمرو / ۴۳۷ جابر بن خالد / ۴۳۷ کعب بن زید / ۴۳۷ سلیم بن حارث / ۴۳۷
 سعید بن سهیل / ۴۳۸ بجیر بن ابی بجیر / ۴۳۸ سعد بن ربیع / ۴۳۸ خارجه بن زید / ۴۴۰
 عبدالله بن رواحه / ۴۴۱ خلاد بن سوید / ۴۴۶ بشیر بن سعد / ۴۴۷ سماک بن سعد / ۴۴۸
 سبع بن قیس / ۴۴۸ عباده بن قیس / ۴۴۸ یزید بن حارث / ۴۴۹ خبیب بن یساف / ۴۴۹
 سفیان بن نسر / ۴۵۱ عبدالله بن زید / ۴۵۱ حریث بن زید / ۴۵۲ تمیم بن یعار / ۴۵۲ یزید
 بن مزین / ۴۵۳ عبدالله بن نمیر / ۴۵۳ عبدالله بن ربیع / ۴۵۳ عبدالله بن عبس / ۴۵۴
 عبدالله بن عرفطه / ۴۵۴ عبدالله بن عبدالله بن ابی / ۴۵۴ اوس بن خولی / ۴۵۶ زید بن ودیعہ /
 ۴۵۷ رافعه بن عمرو / ۴۵۷ معبد بن عباده / ۴۵۸ عقبه بن وهب / ۴۵۸ عامر بن سلمه / ۴۵۹
 عاصم بن العکیر / ۴۵۹ عباده بن صامت / ۴۵۹ اوس بن صامت / ۴۶۰ نعمان بن مالک / ۴۶۱
 مالک بن دخشم / ۴۶۲ نوفل بن عبدالله / ۴۶۳ عتبان بن مالک / ۴۶۳ ملیل بن وبره / ۴۶۴
 عصمه بن حصین / ۴۶۴ ثابت بن هزال / ۴۶۴ ربیع بن ایاس / ۴۶۵ وذقه بن ایاس / ۴۶۵
 مجذربن زیاد / ۴۶۵ عبده بن حسحاس / ۴۶۶ بحاث بن ثعلبه / ۴۶۶ عبدالله بن ثعلبه / ۴۶۶
 عتبه بن ربیعہ / ۴۶۷ عمرو بن ایاس / ۴۶۷ منذر بن عمرو / ۴۶۷ ابودجانہ / ۴۶۸ ابواسید
 ساعدی / ۴۷۰ مالک بن مسعود / ۴۷۱ عبد رب بن حق / ۴۷۱ زیاد بن کعب / ۴۷۱ ضمیره بن
 عمرو / ۴۷۲ بسبس بن عمرو / ۴۷۲ کعب بن جمار / ۴۷۲ عبدالله بن عمرو بن حرام / ۴۷۲
 خراش بن صمه / ۴۷۶ عمیر بن حرام / ۴۷۶ عمیر بن حمام / ۴۷۶ معاذ بن عمرو / ۴۷۷ معوذ
 بن عمرو / ۴۷۷ خلاد بن عمرو / ۴۷۸ حباب بن منذر / ۴۷۸ عتبه بن عامر / ۴۷۹ ثابت بن
 ثعلبه / ۴۸۰ عمیر بن حارث / ۴۸۰ تمیم آزاد کرده خراش بن صمه / ۴۸۰ حبیب بن اسود / ۴۸۱
 بشر بن براء / ۴۸۱ عبدالله بن جد / ۴۸۲ سنان بن صیفی / ۴۸۲ عتبه بن عبدالله / ۴۸۲
 طفیل بن مالک / ۴۸۳ طفیل بن نعمان / ۴۸۳ عبدالله بن عبد مناف / ۴۸۳ جابر بن عبدالله بن
 رثاب / ۴۸۴ خلید بن قیس / ۴۸۴ یزید بن منذر / ۴۸۵ معقل بن منذر / ۴۸۵ عبدالله بن
 نعمان / ۴۸۵ جبار بن صخر / ۴۸۶ ضحاک بن حارثه / ۴۸۶ سواد بن رزن / ۴۸۶ حمزه بن
 حمیر / ۴۸۷ عبدالله بن حمیر / ۴۸۷ نعمان بن سنان / ۴۸۷ قطبه بن عامر / ۴۸۸ یزید بن
 عامر / ۴۸۹ سلیم بن عمرو / ۴۸۹ ثعلبه بن عنمه / ۴۸۹ عبس بن عامر / ۴۹۰ ابوالیسر / ۴۹۰

سهل بن قیس / ۴۹۰ ﴿﴾ عنتره / ۴۹۱ ﴿﴾ معبد بن قیس / ۴۹۱ ﴿﴾ عبدالله بن قیس / ۴۹۱ ﴿﴾ عمرو بن
 طلق / ۴۹۲ ﴿﴾ معاذ بن جبل / ۴۹۲ ﴿﴾ قیس بن محسن / ۵۰۰ ﴿﴾ حارث بن قیس / ۵۰۰ ﴿﴾ جبیر بن
 ایاس / ۵۰۰ ﴿﴾ ابوعباده / ۵۰۱ ﴿﴾ عقبه بن عثمان / ۵۰۱ ﴿﴾ ذکوان بن عبد قیس / ۵۰۱ ﴿﴾ مسعود بن
 خلد / ۵۰۲ ﴿﴾ عباد بن قیس / ۵۰۲ ﴿﴾ اسعد بن یزید / ۵۰۳ ﴿﴾ فاکه بن نسر / ۵۰۳ ﴿﴾ معاذ بن ماعص /
 ۵۰۳ ﴿﴾ عائذ بن ماعص / ۵۰۴ ﴿﴾ مسعود بن سعد / ۵۰۴ ﴿﴾ رفاعه بن رافع / ۵۰۴ ﴿﴾ خلاد بن رافع / ۵۰۵ ﴿﴾
 عبید بن زید / ۵۰۵ ﴿﴾ زیاد بن لبید / ۵۰۵ ﴿﴾ خلیفه بن عدی / ۵۰۶ ﴿﴾ فروه بن عمرو / ۵۰۶ ﴿﴾ خالد بن
 قیس / ۵۰۷ ﴿﴾ رخلیه بن ثعلبه / ۵۰۷ ﴿﴾ رافع بن معلی / ۵۰۸ ﴿﴾ هلال بن معلی / ۵۰۸ ﴿﴾ نقیبان
 دوازده گانه ای که پیامبر (ص) از انصار در شب بیعت عقبه در منی برگزیدند / ۵۰۹ ﴿﴾ نام و نسب و صفات و
 تاریخ وفات نقیبان / ۵۱۰ ﴿﴾ اسید بن حضیر / ۵۱۰ ﴿﴾ ابوالهیثم تیهان / ۵۱۳ ﴿﴾ سعد بن خثمه / ۵۱۴ ﴿﴾
 اسعد بن زراه / ۵۱۴ ﴿﴾ سعد بن ربیع / ۵۱۸ ﴿﴾ عبدالله بن رواحه / ۵۱۸ ﴿﴾ سعد بن عباده / ۵۱۹ ﴿﴾
 منذر بن عمرو / ۵۲۳ ﴿﴾ براء بن معرور / ۵۲۴ ﴿﴾ عبدالله بن عمرو / ۵۲۶ ﴿﴾ عباده بن صامت / ۵۲۶ ﴿﴾
 رافع بن مالک بن عجلان / ۵۲۶ ﴿﴾ کلثوم بن هدم / ۵۲۷ ﴿﴾ حارث بن قیس / ۵۲۸ ﴿﴾ سعد بن مالک /
 ۵۲۹ ﴿﴾ مالک بن عمرو نجاری / ۵۳۰ ﴿﴾ خلاد بن قیس / ۵۳۱ ﴿﴾ عبدالله بن خثمه / ۵۳۱ ﴿﴾

طبقه دوم از مهاجران و انصار که اسلام ایشان قدیمی و بیشتر ایشان به حبشه هجرت کرده بودند و در جنگ اُحُد و جنگهای دیگر شرکت کرده‌اند

از مهاجران، از خاندان هاشم بن عبد مناف

عباس بن عبدالمطلب

ابن هاشم بن عبد مناف بن قُصَی بن کلاب بن مَرّه بن کعب بن لُوی بن غالب بن فهر بن مالک بن نضر بن کنانه بن خزیمه بن مدرکه بن الیاس بن مِضَر بن نزار بن مَعَدّ بن عَدنان. مادر عباس، نُبَیله دختر خباب بن کُلیب بن مالک بن عمرو بن عامر بن زید مناة بن عامر است. این عامر همان ضحیان و پسر سعد بن خزرج بن تیم الله بن یَمَر بن قاسط بن هِنَب بن اقصی بن دُعَی بن جدیله بن اسد بن ربیعه بن نزار بن مَعَدّ بن عدنان است. کنیه عباس، ابوالفضل است.

واقدی از خالد بن قاسم بیاضی، از شعبه آزاد کرده ابن عباس نقل می‌کند که می‌گفته است از عبدالله بن عباس شنیدم که می‌گفت * پدرم عباس سه سال پیش از آمدن اصحاب فیل متولد شد و از پیامبر (ص) سه سال بزرگتر بود. گفته‌اند، فرزندان عباس به این شرح بوده‌اند: فضل که بزرگترین پسر اوست و کنیه عباس از نام اوست و بسیار زیبا بوده و پیامبر (ص) در سفر حج خود، او را بر مرکوب و پشت سر خود سوار فرمود. او در طاعون

عمواس در شام درگذشت و اعتقابی از او باقی نمانده است.^۱ عبدالله که دانشمند بود و هموست که به حَبْر مشهور است و پیامبر (ص) برای او دعا فرمودند و او در طائف درگذشته و اعتاب او باقی هستند.^۲ عبیدالله که مردی بخشنده و سخاوتمند و توانگر بود و در مدینه درگذشته است و نسل او باقی است. عبدالرحمن که در شام درگذشته است و نسلی از او باقی نیست. قُثْم که شبیه پیامبر (ص) بود و برای جهاد به خراسان رفت و در سمرقند درگذشت و نسلی از او باقی نیست. مَعْبُد که در افریقا شهید شد و نسل او باقی هستند و ام حبیبه دختر عباس که مادرشان لُبَابَةُ کُبْرَى دختر حارث بن حزن بن بُجَیر بن هُزَم بن رُوَیْبَة بن عبدالله بن هلال بن عامِر بن صَعَصَعَة بن معاویه بن بکر بن هوازن بن منصور بن عکرمه بن خَصَفَة بن قیس بن عیلان بن مُضَر است و به کنیه خود ام الفضل مشهور است.

در باره این فرزندان ام الفضل از عباس، عبدالله بن یزید هلالی^۳ چنین سروده است: «هیچ بانوی نجیبی از مردی در کوه و دشت نمی شناسی که همچون این شش فرزند ام الفضل زاییده باشد، گرامی باش به آن از نرینه و مادینه.»^۴

هشام بن محمد بن سائب کلبی از قول پدرش برای ما نقل کرد که می گفته است: * هرگز ندیده ایم فرزندان پدر و مادری گورهایشان از یکدیگر دورتر از گورهای فرزندان عباس و ام الفضل باشد.

عباس فرزندانی هم از غیر ام الفضل داشته است که عبارت اند از: کثیر که مردی فقیه و محدث بوده است و تمام که از نیرومندان روزگار خود بوده است و دو دختر به نام های صَفِیّه و اُمَیْمَة که مادرشان کنیز بوده است و حارث که مادرش حُجَیْلَة دختر جُنْدَب بن ربیع بن عامِر بن کعب بن عمرو بن حارث بن کعب بن عمرو بن سعد بن مالک بن حارث بن تمیم بن سعد بن هُدَیْل بن مدرکه بن الیاس بن مضر بن نزار است. نسل حارث باقی هستند و از جمله ایشان سَرِی بن عبدالله فرماندار یمامه است؛ امروز از نسل کثیر و تمام کسی باقی

۱. طاعون عمواس که از نواحی شام است، در سال هجدهم هجرت به روزگار عمر اتفاق افتاده و شرح آن در غالب کتابهای تاریخ آمده است - م.

۲. شرح حال عبدالله بن عباس به تفصیل در صفحات آخر جلد دوم ضمن شرح حال جمیع کنندگان قرآن آمده است - م.

۳. نام او را در معجم مرزبانی و الموتلف والمختلف آمدی و الشعر و الشعرا ابن قتیبه پیدا نکردم. در عقد الفرید، ج ۲، ص ۴۶۸ می نویسد فرماندار ارمنیه بوده است - م.

۴. ما وُلِدَتْ نَجِیْبَةٌ مِنْ مَخْلٍ بِجِیْلِ تَعْلَمُهُ اَوْ سَهْلٍ
کَسَتْهُ بَيْنَ بَطْنِ اِمِ الْفَضْلِ اَكْرَمِ بَيْنِ كَهْلَةٍ وَ كَهْلٍ

نمانده است.

واقدی از عبدالله بن یزید هذلی، از ابوالبداح بن عاصم بن عدی بن عبدالرحمن بن عویم بن ساعده، از پدرش نقل می‌کند که می‌گفته است: * چون به مکه آمدیم سعد بن خیشمه و معن بن عدی و عبدالله بن جبیر گفتند: ای عویم ما را به حضور رسول خدا ببر که بر او سلام دهیم، زیرا به او ایمان آورده‌ایم و هنوز او را ندیده‌ایم. من همراه ایشان بیرون آمدم و گفتند که پیامبر (ص) در خانه عباس بن عبدالمطلب است. پیش عباس رفتیم و سلام دادیم و به او گفتیم چه هنگامی با پیامبر ملاقات خواهیم کرد. عباس گفت: کسانی از اقوام شما همراه شما آیند که با شما مخالف‌اند، اکنون کار خود را پوشیده دارید تا این حاجیان برگردند و ما بتوانیم با شما ملاقات کنیم و کار برای شما روشن شود و در کاری روشن و آشکار درآید. پیامبر (ص) با آنان شب آخر اقامت حاجیان (دوازدهم یا سیزدهم ذیحجه) را قرار گذاشت که پایین گردند (عقبه) همان جا که امروز مسجد است، جمع شوند و فرمود: هیچ خفته‌ای را بیدار نکنند و منتظر هیچ غایبی هم نشوند.

همچنین واقدی از عبید بن یحیی، از معاذ بن رفاعه بن رافع نقل می‌کند که می‌گفته است: * در آن شب که شب دوازدهم بود، انصار آن جا رفتند و پیامبر (ص) پیش از آنان آن جا حاضر شده بودند و فقط عباس همراه ایشان بود و هیچ کس دیگر از مردم همراه آن حضرت نبود. پیامبر (ص) در تمام کار خود به عباس اعتماد می‌فرمود. چون انصار جمع شدند، نخستین کس که سخن گفت عباس بود که گفت: ای گروه خزرج و معمولاً به اوس و خزرج کلمه خزرج اطلاق می‌شد، شما محمد (ص) را دعوت کرده‌اید به آنچه خود می‌دانید و بدانید که محمد (ص) میان قوم خود بسیار گرامی است و به خدا سوگند کسانی از ما که بر آیین و گفتار اویند از او دفاع و حمایت می‌کنند و کسانی هم که با او هم عقیده نیستند به تعصب و شرف قومی از او دفاع و حمایت می‌کنند، و همانا همه مردم از پذیرفتن تقاضای محمد (ص) غیر از شما سربر تافته‌اند. اکنون اگر شما اهل نیرو و چابکی و آشنا به امور جنگ هستید و دشمنی تمام عرب را با خود اندک می‌شمردید که آنها به زودی همگان از یک کمان بر شما تیر خواهند زد؛ درست بیندیشید و در کار خود رایزنی کنید و پراکنده مشوید و هماهنگ باشید و بدانید که نیکوترین سخن راست تر آن است. دیگر آنکه برای من توصیف کنید که با دشمن خود چگونه جنگ می‌کنید. گوید، انصار همه سکوت کردند و عبدالله بن عمرو بن حرام چنین گفت: به خدا سوگند ما اهل جنگیم برای آن پرورش یافته و در آن

ورزیده شده ایم و آن را از پدران خود بزرگی از پس بزرگی به میراث برده ایم. نخست چندان تیر می اندازیم تا تیرها تمام شود و سپس چندان نیزه می زنیم که نیزه ها شکسته شود. آن گاه با شمشیر آخته پیش می رویم و چندان شمشیر می زنیم تا هر کدام که مرگش فرارسیده باشد، زودتر کشته شود، چه از خود ما و چه از دشمن ما. عباس گفت: آری شما مردان جنگ آید، آیا شما زره هم دارید؟ گفتند: آری همگان. در این هنگام براء بن معرور به عباس گفت: آنچه گفتی شنیدیم، به خدا سوگند اگر در دل های ما چیز دیگری غیر از آنچه گفتیم باشد، می گفتیم. بلکه ما طالب راستی و وفا و جانبازی در راه سول خدا (ص) هستیم. آن گاه پیامبر (ص) برای ایشان قرآن تلاوت فرمود و آنان را به سوی خداوند فرا خواند و به مسلمانی ترغیب و تشویق فرمود و یاد آور شد که برای چه کاری جمع شده اند. براء بن معرور در پاسخ پیامبر (ص) ایمان و تصدیق انصار را به عرض رساند و پیامبر (ص) با ایشان بیعت فرمود و عباس دست پیامبر را در دست گرفته بود و در آن شب درباره بیعت آن حضرت با انصار تأکید می کرد.

واقعی از ابوبکر بن عبدالله بن ابی سبرة، از حارث بن فضل، از سفیان بن ابی العوجاء نقل می کند که می گفته است: * کسی که در شب بیعت عقبه حاضر بوده است برایم گفت که در آن شب عباس بن عبدالمطلب دست پیامبر را در دست گرفته بود و می گفت: ای گروه انصار آهسته و پوشیده سخن گوید که بر ما جاسوسانی گماشته اند و بزرگان و سالخوردهگان خود را پیش فرستید که آنان سخن ما را بشنوند که ما از قوم شما بر شما بیم داریم و چون بیعت کردید پراکنده شوید و به جایگاه خویش بازگردید و کار خود را پوشیده بدارید و چه بهتر که تا پایان این موسم حج آن را آشکارا نکنید که شما مردانی هستید که برای پس از این خواهید بود. براء بن معرور گفت: ای ابوالفضل اکنون سخن ما را بشنو و عباس سکوت کرد. براء گفت: به خدا سوگند آنچه را دوست داری پوشیده داریم ما هم بر همان عقیده ایم و پوشیده می داریم و آنچه را دوست داشته باشی اظهار کنیم آشکار می سازیم و جانبازی می کنیم و طالب خشنودی خداوند خود هستیم و ما دارای سلاح فراوان و اهل عزت و دفاع هستیم. قبلاً که در بدبختی پرستش بتان سنگی بودیم از لحاظ دفاع و نیروی سلاح آن چنان بودیم، تا چه رسد به امروز که خداوند متعال ما را به کاری بینا ساخته است که بر دیگران آن را پوشیده داشته است و ما را به وجود محمد (ص) تأیید فرموده است. ای رسول خدا دست فراز آر و نخستین کس که دست در دست پیامبر (ص) نهاد براء بن معرور بود و هم

گفته شده است نخستین کس ابوالهیشم بن تیهان یا اسعد بن زاره بوده‌اند.

واقدی از ابوبکر بن عبدالله بن ابی سبرة، از سلیمان بن سُحَیم نقل می‌کند که می‌گفته است: * دو قبیلهٔ اوس و خزرج در بارهٔ اینکه شب بیعت عقبه کدام کس نخست با پیامبر (ص) بیعت کرده است با یکدیگر تفاخر می‌کردند، سرانجام گفتند هیچ کس به این موضوع داناتر از عباس بن عبدالمطلب نیست و از او پرسیدند. او گفت: آری، هیچ کس در این باره از من داناتر نیست. نخستین کس که در آن شب دست بر دست رسول خدا نهاد اسعد بن زاره بود. پس از او براء بن معرور و پس از او اُسَید بن حُضَیر.^۱

عبدالله بن نُمَیر و اسباط بن محمد و اسحاق بن یوسف از زکریاء بن ابی زائده، از عامر شعبی نقل می‌کنند که می‌گفته است: * پیامبر (ص) برای بیعت با هفتاد تن انصار در عقبه و زیر درختی که آنجا بود با عباس بن عبدالمطلب که مردی خردمند بود تشریف فرما شد. عباس گفت: سخنگوی شما سخن بگوید و خطبه را مختصر کند که جاسوسانی از مشرکان بر شما گمارده‌اند، و اگر بر این کار شما آگاه شوند، شما را رسوا می‌کنند. سخنگوی انصار که ابوامامه اسعد بن زاره بود گفت: ای محمد (ص) نخست آنچه برای خدای خود از ما می‌خواهی بخواه و سپس برای خود هر چه می‌خواهی بگویی و پس از آن آنچه برای اصحاب خود می‌خواهی بیان فرمای. آن‌گاه به ما خبر بده که اگر چنان کنیم، خداوند چه ثوابی به ما عنایت می‌فرماید و شما برای ما چه پاداشی منظور می‌دارید؟ پیامبر فرمود: برای پروردگار خود از شما می‌خواهم که او را پرستید و هیچ چیزی را شریک و همتای او قرار ندهید و برای خودم و یارانم از شما می‌خواهم که ما را پناه و یاری دهید و از آنچه خود و خاندان خود را حفظ می‌کنید ما را هم حفظ و از ما دفاع کنید. اسعد بن زاره گفت: چون این چنین کنیم برای ما چه خواهد بود؟ فرمود: بهشت. اسعد گفت: آنچه فرمودی برای تو خواهد بود. اسحاق بن یوسف می‌گفته است، شعبی هرگاه این سخن را نقل می‌کرد می‌گفت: هرگز پیران و جوانان خطبه‌ای به این کوتاهی و به این بلاغت و رسایی نشنیده‌اند.

علی بن عیسی بن عبدالله بن حارث بن نوفل از پدرش عیسی، از عمویش اسحاق، از پدرش عبدالله بن حارث بن نوفل بن حارث بن عبدالمطلب نقل می‌کند: * چون قریش برای جنگ بدر حرکت کردند و به مَرَّالظهران رسیدند، ابوجهل از خواب برجست و فریاد

۱. اسعد و براء از قبیلهٔ خزرج‌اند و اُسَید از قبیلهٔ اوس است. شرح حال هر سه در تقیاب دوازده گانهٔ انصار گذشت - م.

بر آورد که ای گروه قریش وای بر شما و اندیشه شما. چه کار بدی کردید که بنی هاشم را پشت سر خود در مکه باقی گذاشتید که اگر محمد (ص) بر شما پیروز شود، آنان هم در صدد پیروزی بر مکه برمی آیند و اگر شما به محمد پیروز شوید، آنها از نزدیک انتقام خود را از فرزندان و خاندان شما خواهند گرفت. آنان را در شهر مهم خود باقی نگذارید و رها نکنید که کنار خانه های شما باقی بمانند. بلکه باید آنان را با خود بیاورید هر چند کاری در این جنگ از ایشان ساخته نباشد. قریش به مکه برگشتند و عباس بن عبدالمطلب و نوفل و طالب و عقیل را به زور و اجبار با خود آوردند.^۱

هشام بن محمد بن سائب کلبی^۲ از پدر خود، از ابی صالح، از ابن عباس نقل می کند که می گفته است: «افراد خانواده بنی هاشم و کسانی از مکه که در مکه بودند غالباً مسلمان شده بودند، ولی اسلام خود را پوشیده می داشتند و می ترسیدند آن را آشکار سازند که مبادا ابولهب و قریش ایشان را بگیرند و به بند و زندان اندازند. چنانکه بنی مخزوم، سلمه بن هشام و عباس بن ابی ربیع و کسان دیگری را چنان کرده بودند، و به همین جهت پیامبر (ص) روز جنگ بدر به یاران خود فرمود: هر کس از شما با عباس و طالب و عقیل و نوفل و ابوسفیان^۳ روبه رو شد ایشان را نکشد که آنان را به زور و اجبار بیرون آورده اند.

رؤیم بن یزید مقرئ از هارون بن ابی عیسی شامی و احمد بن محمد بن ایوب از ابراهیم بن سعد و همگی از ابن اسحاق، از حسین بن عبدالله بن عبیدالله بن عباس، از عکرمه، از قول ابورافع آزاد کرده و خدمتکار پیامبر (ص) نقل می کنند که می گفته است: «من غلام عباس بن عبدالمطلب بودم و اسلام در خانه ما آمده بود. عباس و همسرش ام الفضل و من مسلمان شده بودیم. ولی عباس از قوم خود می ترسید و دوست نمی داشت با ایشان مخالفت کند، و اسلام خود را پوشیده می داشت و اموال او میان قریش پراکنده بود. او با ایشان در جنگ بدر بیرون آمد و حال آنکه عقیده اش همچنان بود.

همچنین رؤیم بن یزید مقرئ از هارون بن ابی عیسی و احمد بن محمد، از ابراهیم بن

۱. طالب و عقیل پسران جناب ابوطالب و برادران امیرالمؤمنین علی (ع) هستند. نوفل پسر حارث پسر عبدالمطلب است. شرح حال عقیل و نوفل به زودی خواهد آمد - م.

۲. از دانشمندان بزرگ قرن دوم و آغاز قرن سوم هجری، درگذشته ۲۰۴ یا ۲۰۶. واقدی و محمد بن سعد با او معاصر بوده اند. برای اطلاع از شرح حال او در کتابهای فارسی، رک: به مقدمه فاضلانه استاد سید محمد رضا جلالی نائینی بر کتاب الاصلنام، تهران، ۱۳۴۸. ص ۷۵ - ۳ - م.

۳. ابوسفیان برادر نوفل و پسر حارث و نوه عبدالمطلب است، شرح حالش به زودی در صفحات بعد خواهد آمد - م.

سعد، از ابن اسحاق، از عباس بن عبدالله بن معبد، از یکی از خویشاوندان خود، از ابن عباس نقل می‌کردند که می‌گفته است * پیامبر (ص) روز جنگ بدر به یاران خود فرمودند: می‌دانم برخی از مردان بنی‌هاشم و دیگران را به زور به جنگ آورده‌اند و آنان نیازی به جنگ کردن با ما ندارند. هر یک از شما با هر کس از بنی‌هاشم رویاروی شد او را نکشد و هر کس عباس بن عبدالمطلب عموی پیامبر را دید او را نکشد که به یقین او را به اجبار و زور با خود بیرون آورده‌اند. گوید، ابوحنذیفه پسر عتبة بن ربیعہ گفت: در این جنگ پدران و پسران و برادران و خویشاوندان خود را باید بکشیم، ولی عباس را رها کنیم؟ به خدا سوگند اگر من با او روبه‌رو شوم شمشیر را در گوشت و استخوانش فرو می‌نشانم. گوید، این سخن ابوحنذیفه به اطلاع پیامبر (ص) رسید و به عمر بن خطاب فرمود: ای ابوحنصه! و عمر می‌گوید به خدا سوگند نخستین بار بود که پیامبر مرا با کنیه‌ام مورد خطاب قرار دادند، آیا بر چهره عموی پیامبر شمشیر کشیده می‌شود؟ و بر روی او شمشیر می‌زنند؟ عمر گفت: بگذارید تا گردن ابوحنذیفه را با شمشیر بزنم که به خدا سوگند منافق شده است. گوید، ابوحنذیفه هم از این سخن خود پشیمان شد و می‌گفت: به خدا سوگند هرگز از این سخن خود که آن روز گفتم از عذاب خدا ایمن نیستم مگر اینکه خداوند کفاره آن را با شهادت و کشته شدن من بپذیرد. ابوحنذیفه در جنگ یمامه شهید شد.

محمد بن کثیر از کلبی، از ابی صالح، از ابن عباس نقل می‌کند که می‌گفته است * روز جنگ بدر همین که پیامبر (ص) با مشرکان رویاروی شد، فرمود: هر کس فردی از بنی‌هاشم را دید و با او رویاروی شد، او را نکشد، زیرا آنان را به زور آورده‌اند. ابوحنذیفه پسر عتبة گفت: به خدا سوگند با هیچ مردی از ایشان رویاروی نخواهم شد مگر اینکه او را خواهم کشت. این سخن به اطلاع پیامبر (ص) رسید و به او فرمودند: تو چنین گفته‌ای؟ گفت: آری ای رسول خدا بر من سخت و گران آمد که دیدم پدر و عمو و برادرم کشته شدند و آن سخن را گفتم. پیامبر (ص) به او فرمودند: پدر و عمو و برادر تو به طور جدی برای جنگ با ما بیرون آمدند و خود می‌خواستند و کسی ایشان را مجبور نکرده بود، و حال آنکه آنان را به زور آورده‌اند و خودشان به میل و رغبت نیامده‌اند.

علی بن عیسی بن عبدالله نوفلی از پدرش، از عمویش اسحاق، از پدرش عبدالله بن حارث نقل می‌کند که می‌گفته است * روز جنگ بدر قریش افراد خاندان هاشم و همپیمانان ایشان را در خیمه‌ای جمع کردند و آنان را بیم دادند و کسانی را گماشتند که با شدت از

ایشان مواظبت کنند که از جمله ایشان حکیم بن حزام بود.

واقدی از محمد بن صالح، از عاصم بن عمر بن قتاده، از محمود بن لبید، از قول عبید بن اوس مَقْرَن که از بنی ظفر است نقل می‌کند که می‌گفته است: * روز جنگ بدر عباس بن عبدالمطلب و عقیل بن ابی طالب و دوتن از همپیمانان عباس را که فہری بودند، اسیر کردم و عباس و عقیل را در یک بند و ریسمان بستم و چون پیامبر (ص) آن دو را در آن حال دیدند، به من لقب مقرن دادند و فرمودند: در اسیر کردن آن دو فرشته بزرگواری به تو کمک کرده است.

رؤیم بن یزید از هارون بن ابی عیسی شامی و احمد بن محمد از ابراهیم بن سعد و همگان، از محمد بن اسحاق نقل می‌کنند که می‌گفته است یکی از مشایخ ما از قول مِقْسَم پدر قاسم، از ابن عباس نقل می‌کنند که: * عباس را کعب بن عمرو معروف به ابوالیسر که از خاندان بنی سلمه است اسیر کرد. ابوالیسر شخص کوچک‌اندامی بود و عباس مردی تناور و نیرومند. پیامبر (ص) پرسیدند ای ابوالیسر عباس را چگونه اسیر کردی؟ گفت: مردی که شکل و هیأت او چنین و چنان بود و من قبلاً او را ندیده بودم و بعد هم ندیدم یاری‌ام داد. پیامبر (ص) فرمودند: فرشته بزرگواری تو را بر ضد او یاری داده است.

کسی غیر از محمد بن اسحاق در همین باره می‌گوید: * روز جنگ بدر ابوالیسر به عباس بن عبدالمطلب رسید که همچون مجسمه و بتی ایستاده بود. ابوالیسر به او گفت: جزا دهندگان جزای تو را بدهند، آیا با پسر برادرت جنگ می‌کنی. عباس گفت: محمد چه کرد آیا کشته شده است؟ ابوالیسر گفت: خداوند گرامی‌تر و یاری‌دهنده‌تر است. عباس گفت: آری هر چیز جز محمد تباهی است. اکنون می‌خواهی چه کنی؟ گفت: رسول خدا (ص) از کشتن تو منع فرموده است. عباس گفت: این نخستین نیکی و پیوند او نیست.

رؤیم بن یزید مقری و احمد بن محمد بن ایوب با همان اسناد، از ابن اسحاق، از عباس بن عبدالله بن معبد، از یکی از بستگان خود، از ابن عباس نقل می‌کنند که می‌گفته است: * چون مسلمانان روز بدر را به شب آوردند و اسیران در بند و زندان بودند، پیامبر (ص) آن شب نتوانستند بخوابند. یاران آن حضرت گفتند: ای رسول خدا شما را چه می‌شود که نمی‌خوابید؟ فرمود: صدای ناله عباس را در بند شنیدم. برخاستند و بندهای عباس را گشودند و رسول خدا (ص) خوابیدند.

کثیر بن هشام از جعفر بن برقان، از یزید بن اصم نقل می‌کند که می‌گفته است: * عباس

میان اسیران بدر بود، پیامبر (ص) آن شب نتوانستند بخوابند و بیدار ماندند. یکی از اصحاب گفت: ای رسول خدا چه چیز موجب بیدارخوایی شما شده است؟ فرمودند: صدای ناله عباس. مردی برخاست و بندهای عباس را سست کرد. پیامبر فرمودند: چه شده است که ناله عباس را نمی شنوم. آن مرد گفت: من اندکی ریسمانهای او را باز و سست کردم. فرمودند: این کار را نسبت به همه اسیران انجام بده.

واقدی از محمد بن صالح، از عاصم بن عمر بن قتاده، از محمود بن لبید نقل می کند که می گفته است: * هنگامی که عباس بن عبدالمطلب را با اسیران به مدینه آوردند، برای او در جستجوی پیراهنی برآمدند و در تمام مدینه پیراهنی که به تن او اندازه باشد نیافتند، جز پیراهن عبدالله بن اُبی، که آن را بر عباس پوشاندند و همان بر تن او بود.

واقدی از سفیان بن عیینة، از عمرو بن دینار، از جابر بن عبدالله هم نقل می کند که می گفته است: * چون عباس بن عبدالمطلب اسیر شد، پیراهنی که به تن او اندازه باشد، نیافتند، جز پیراهن عبدالله بن اُبی.

زُؤیم بن یزید مقری از هارون بن ابی عیسی و احمد بن محمد بن ایوب از ابراهیم بن سعد و همگی، از ابن اسحاق نقل می کنند: * چون پیامبر (ص) از بدر به مدینه رسیدند، به عباس فرمودند: فدیة خودت و برادرزادگانت عقیل پسر ابوطالب و نوفل پسر حارث و همپیمان خودت عتبة بن عمرو بن جَخدم را که از خاندان حارث بن فهر است پرداز که تو مردی توانگری. عباس گفت: ای رسول خدا من مسلمان بودم و مسلمانم و قریش مرا به اجبار و زور آوردند. فرمودند: خداوند به اسلام تو داناتر است. اگر آنچه می گویی درست باشد، خداوند تو را بر آن پاداش می دهد، اما ظاهر کار تو چنین است که بر ضد ما بوده ای. پیامبر (ص) بیست و قیه طلا از او غنیمت به دست آورده بودند. عباس گفت: ای رسول خدا آن طلا را به حساب فدیة من منظور فرمای. فرمودند: نه، آن چیزی است که خداوند به ما ارزانی فرموده است. عباس گفت: من مالی و ثروتی ندارم. فرمودند: آن مالی که هنگام بیرون آمدن از مکه به ام الفضل دختر حارث (همسر عباس) پرداختی و هیچ کس جز شما دوتن با شما نبود و گفتی اگر در این سفر کشته شدم این مقدار به فضل و این مقدار به عبدالله پرداز کجاست؟ عباس گفت: سوگند به کسی که تو را برحق مبعوث فرموده است، هیچ کس این موضوع را جز من و او نمی دانسته است و من به درستی می دانم که تو فرستاده خداوندی. عباس فدیة خود و برادرزاده و همپیمانانش را پرداخت.

اسماعیل بن عبدالله بن ابی اویس از اسماعیل بن ابراهیم بن عقبه برادرزاده موسی بن عقبه، از ابن شهاب، از انس بن مالک روایت می‌کند: «مردی از انصار به رسول خدا گفت: به ما اجازه فرماید که فدیة برادرزاده خود عباس بن عبدالمطلب را ببخشیم. فرمود: نه حتی یک درم آن را هم اجازه نمی‌دهم.

علی بن عیسی نوفلی از پدرش، از عمویش اسحاق بن عبدالله، از عبدالله بن حارث نقل می‌کند که می‌گفته است: «عباس فدیة خود و برادرزاده‌اش را هشتاد و قیه طلا پرداخت کرد و هم گویند هزار دینار پرداخت. گویند: عباس به مکه برگشت و فدیة خود و برادرزاده‌اش را فرستاد، ولی فدیة همپیمان خود را نفرستاد. پیامبر (ص) حسان بن ثابت را احضار فرمود و این خبر را به او گفت. ابورافع هم که از سوی عباس فدیة را آورده بود، پیش عباس برگشت. عباس از او پرسید پیامبر به تو چه فرمود؟ او داستان را گفت. عباس گفت: چه سخنی از این سخت‌تر است؟ پیش از آنکه زین مرکوب خود را پیاده کنی سوار شو و باقی مانده فدیة را ببر و فدیة همپیمان خود را هم پرداخت کرد.

محمد بن کثیر از کلبی، از ابی صالح، از ابن عباس درباره این آیه که خداوند می‌فرماید: «ای پیامبر به کسانی از اسیران که در دست شمایند بگو که اگر خداوند در دلهای شما نیکی را بداند به شما بهتر از آنچه از شما گرفته شده است می‌دهد و شما را می‌آمزد و خداوند آمرزنده مهربان است.»^۱ می‌گفته است: «این آیه درباره اسیران جنگ بدر نازل شده است که عباس بن عبدالمطلب و نوفل بن حارث و عقیل بن ابی طالب هم از ایشان بودند. عباس هم از اسیران بود و بیست و قیه طلا داشت که از او گرفته شد. ابوصالح آزاد کرده ام‌هانی می‌گفته است، از عباس شنیدم که می‌گفت: بیست و قیه طلای مرا گرفتند. من با پیامبر سخن گفتم که آن را از فدیة من حساب کنند و ایشان پذیرفتند. خداوند متعال به جای آن بیست و قیه طلا بیست برده به من عنایت فرمود که همگان برای من بازرگانی می‌کردند، و خداوند سرپرستی چاه زمزم را به من ارزانی فرمود که آن را از تمام اموال مردم مکه بیشتر دوست می‌دارم، وانگهی از پروردگارم آرزو و امید مغفرت دارم. پیامبر (ص) پرداخت فدیة عقیل را هم برعهده من نهادند و گفتم: ای رسول خدا در این صورت مرا در حالی رها خواهی فرمود که از این پس اگر زنده باشم مجبور خواهم بود از مردم گدایی کنم. فرمود:

۱. آیه ۷۱ سوره هشتم - انفال - ۱ در تفاسیر هم نقل شده است که این آیه درباره عباس و یاران او نازل شده است. رکن:

ابوالفتوح رازی، تفسیر، ج ۵، چاپ مرحوم آقای شعرانی، ص ۴۴۲ - م.

ای عباس آن طلاها کجاست؟ گفتم: کدام طلا؟ فرمود: همان طلا که روزی که از مکه بیرون آمدی به ام‌الفضل دادی و گفתי نمی‌دانم در این سفر چه بر سرم خواهد آمد و این برای تو و فضل و عبدالله و عبیدالله و قثم باشد. گفتم: ای رسول خدا چه کسی این خبر را به شما داد؟ به خدا سوگند جز من و همسرم هیچ‌کس از این موضوع آگاه نبود. فرمود: خداوند مرا آگاه کرد. گفتم: من گواهی می‌دهم که تو رسول برحق خدایی و راستگویی و گواهی می‌دهم که پروردگاری جز خداوند نیست و تو رسول اوئی و این شأن نزول همان آیه است و خداوند متعال به جای آن بیست و قیه طلا، بیست برده به من ارزانی فرمود و من انتظار آمرزش از پروردگار خود دارم.

هاشم بن قاسم پدر نصر از سلیمان بن مغیره، از حُمَید بن هلال عَدَوِی نقل می‌کند که می‌گفته است * علاء بن حضرمی از بحرین برای پیامبر (ص) هشتاد هزار^۱ فرستاد و هیچ‌گاه نه پس از آن و نه پیش از آن چنین مالی برای پیامبر (ص) نرسیده بود. دستور فرمود آن را روی بوریایی ریختند و ندای دعوت همگانی دادند و پیامبر (ص) کنار آن بوریا ایستادند و مردم چون مال را دیدند آمدند و در آن روزگار هنوز وزن و شمار معمول نبود و هر کس فقط مثنی برمی‌داشت. عباس آمد و گفت: ای رسول خدا من در جنگ بدر فدیة خودم و عقیل را پرداختم و عقیل مالی نداشت. اکنون از این مال به من ارزانی فرمای. فرمود: بردار. عباس با گلیمی که بر دوش داشت نشست و چندان از آن مال در دامن خود ریخت که از سنگینی آن نتوانست از جای برخیزد. سر خود را به سوی رسول خدا بلند کرد و گفت: ای رسول خدا کمکم فرمای. پیامبر چنان لبخند زدند که دندانهای ایشان نمودار شد و فرمودند: در این مال رعایت دیگران را هم بکن و چندان که یارای برخاستن داشته باشی بردار. عباس چنان کرد و آن مال را برداشت و می‌گفت: خداوند متعال وعده نخست خود را برآورد و نمی‌دانم در مورد وعده دوم چه خواهد فرمود. مقصودش این بود آنچه اکنون به من رسید بیشتر از آن است که از من گرفته شده بود و نمی‌دانم در مورد آمرزش چه می‌فرماید.

هشام بن محمد بن سائب از پدرش، از ابوصالح، از ابن‌عباس نقل می‌کند که می‌گفته است * تمام اشخاص خاندان بنی‌هاشم که در جنگ بدر همراه مشرکان بودند، مسلمان شدند و عباس فدیة خود و برادرزاده‌اش عقیل را پرداخت کرد و همگان به مکه برگشتند و

۱. معدود حذف‌شده ولی ظاهراً باید دینار باشد نه درم - م.

سپس به مدینه هجرت کردند.

علی بن عیسیٰ نوفلی از اسحاق بن فضل، از قول مشایخ خود نقل می‌کند: * عقیل پسر ابوطالب به پیامبر (ص) عرض کرد: کسانی از اشراف قریش و مکه را که به حضور می‌پذیری و عذرشان را قبول می‌کنی آیا ما هم از ایشانیم؟ پیامبر فرمودند: حالا که ابوجهل کشته شده است. عقیل گفت: راه برای شما صاف و هموار شد و انگهی هیچ‌کس از اهل بیت تو نمانده است مگر اینکه مسلمان شده است. فرمود: اگر چنین است به آنان بگو به من ملحق شوند و چون عقیل این سخن را برای آنان گفت همگی بیرون آمدند و به مدینه رفتند. و هم گفته شده است که عباس و نوفل و عقیل به مکه برگشتند و به ایشان چنین دستور داده شد که بتوانند امور مربوط به آب‌رسانی و میزبانی و سرپرستی حاجیان را عهده‌دار باشند و این پس از مرگ ابولهب بود. در دوره جاهلی هم آب‌رسانی و میزبانی و سرپرستی حاجیان بر عهده بنی‌هاشم بود. آنان بعدها همراه زنان و فرزندان خویش به مدینه هجرت کردند.

علی بن عیسیٰ بن عبدالله از برادرش عباس نقل می‌کند که می‌گفته است پیرمردان قرشی مکه و کسان دیگری غیر از ایشان نقل می‌کردند که * عباس بن عبدالمطلب و نوفل بن حارث هنگام جنگ خندق از مکه بیرون آمدند تا به حضور پیامبر برسند. ربیع بن حارث بن عبدالمطلب آن دو را تا آبوا^۱ بدرقه کرد و چون خواست به مکه برگردد، عمویش عباس و برادرش نوفل بدو گفتند: کجا، به مرکز شرک که با رسول خدا جنگ می‌کنند برمی‌گردی، آنان پیامبر را تکذیب می‌کنند و حال آنکه پیامبر نیرومند و شمار یارانش بسیار شده‌اند، همراه ما بیا. ربیع هم همراه ایشان رفت و هر سه در حالی که مسلمان و مهاجر بودند به حضور پیامبر (ص) رسیدند.

اسماعیل بن عبدالله بن ابی‌اویس مدنی از قول پدرش، از عباس بن عبدالله بن معبد بن عباس نقل می‌کند که می‌گفته است: * عباس بن عبدالمطلب و ابوهریره در کاروانی که به آن کاروان ابی‌شمر می‌گفتند بودند و روز فتح خیبر در جحفه فرود آمدند و به پیامبر (ص) خبر دادند که آنان در جحفه‌اند و می‌خواهند به حضور ایشان بیایند و پیامبر (ص) برای عباس و ابوهریره سهمی از غنایم خیبر پرداخت فرمودند.

محمد بن سعد می‌گوید: این سخن را به واقدی گفتم. گفت: اشتباه است، هیچ‌یک از

۱. آبوا، نام جایی در راه مکه و مدینه، میان آن و جحفه بیت و سه میل است. اسپرنگر می‌گوید: ابوا همان جایی است که امروز به آن مستوره می‌گویند. رک: دائرة المعارف الاسلامیه، ج ۱، ص ۳۰۷-۳۰۸.

اهل علم و روایت در این شک ندارد که هنگام فتح خیبر عباس در مکه بوده است و چون پیامبر (ص) خیبر را گشودند، حجاج بن علاط سلمی به مکه آمد و به فریش اخباری را که آنها دوست می داشتند و حقیقت نداشت گفت و اظهار داشت که یهودیان خیبر بر پیامبر پیروز شده و گروهی از یاران رسول خدا کشته شده اند و فریش شاد شدند. عباس هم که پنداشت این خبر صحیح است ناراحت شد در خانه خود را گشود و پسرش قثم را گرفت و بر سینه خود نهاد و می گفت:

«ای قثم، ای قثم ای کسی که شبیه دارنده کرامتی». [در چند صفحه قبل ملاحظه فرمودید که گفت قثم شبیه پیامبر بوده است.] تا اینکه حجاج بن علاط به خانه عباس آمد و به او از سلامتی پیامبر (ص) و فتح خیبر و اینکه خداوند اموال آن را به ایشان غنیمت داده است خبر داد و عباس سخت خشنود شد. جامه خود را پوشید و صبح زود وارد مسجد الحرام شد و طواف کرد و به فریش خبر داد که حجاج خبر سلامتی پیامبر و فتح خیبر و غنیمتها را داده است و مشرکان دل شکسته شدند و ایشان را خوش نیامد و دانستند که حجاج به ایشان راست نگفته است. مسلمانانی که در مکه بودند شاد شدند و به خانه عباس آمدند و سلامتی پیامبر را به او شادباش گفتند و عباس پس از این به مدینه رفت و به پیامبر (ص) پیوست و رسول خدا سالیانه دو بیست خروار از محصول خیبر را برای او قرار دادند. عباس در فتح مکه همراه پیامبر (ص) بوده و سپس در جنگهای حنین و طائف و تبوک هم همراه بوده است و در جنگ حنین که مسلمانان نخست گریختند، عباس همراه دیگر افراد خاندان پایداری کردند.^۱

اسماعیل بن عبدالله بن ابی اویس از عبدالعزیز بن محمد، از محمد بن عبدالله، از عمویش ابن شهاب، از کثیر بن عباس بن عبدالمطلب، از پدرش نقل می کند که می گفته است: «در جنگ حنین همراه رسول خدا بودم. ابوسفیان پسر حارث بن عبدالمطلب هم با من بود و ما از پیامبر (ص) جدا نمی شدیم و آن حضرت سوار بر استری سپید بود که فروه بن نفاثه جُدّامی تقدیم کرده بود. چون مسلمانان و کافران رویاروی شدند و مسلمانان روی به گریز نهادند، رسول خدا (ص) استر خود را برای حمله به سوی کافران راند. من لگام را گرفته بودم و آن را می کشیدم که استر رم نکند و ابوسفیان بن حارث رکاب پیامبر (ص) را گرفته بود.

۱. در این صورت روایت قبلی که مربوط به جنگ خندق و پیش از خیبر است نیز نمی تواند درست باشد - م.

پیامبر (ص) به من فرمودند: عباس ندا بده که ای یاران بیعت شجره. عباس گوید: من مردی بلند آوایم و با تمام قدرت خود بانگ برداشتم که یاران و اصحاب بیعت شجره کجایید؟ و به خدا سوگند همین که یاران پیامبر صدای مرا شنیدند همگان همچون ماده گاوی که به صدای گوساله اش به آن توجه می کند بانگ برداشتند که گوش به فرمانیم، گوش به فرمان. و با کنار شروع به جنگ کردند. انصار نخست یکدیگر را با شعار ای گروه انصار، ای گروه انصار فرامی خواندند و سپس خاندان حارث بن خزرج یکدیگر را فرامی خواندند و پیامبر (ص) همچنان که سوار بر استر خود بود و برای جنگ با کافران خود را به هر سو می کشاند، فرمود: اکنون آتش و تنور جنگ تافته شد، و سپس مثنی شن برگرفت و بر چهره کافران پاشاند و فرمود: سوگند به خدای محمد باید بگریزید و پراکنده شوید. عباس می گوید: تا آن لحظه چون می نگریستم جنگ همچنان بر شدت و هیأت خود بود و به خدا سوگند همین که پیامبر (ص) آن سنگ ریزه ها را بر روی ایشان پاشاند حدت و شدت کافران فرو نشست و کار پشت به ایشان کرد و خدایشان به هزیمت راند.

عبدالوهاب بن عطاء از سعید بن ابی عروبه، از قتاده نقل می کند که می گفته است * در جنگ حنین همین که مردم نخست گریختند عباس کنار پیامبر (ص) بود و به او فرمودند: مردم را ندا بده، و عباس مردی بلند آوا بود. پیامبر فرمودند: بگو ای گروه مهاجران، ای گروه انصار و عباس شروع به صدا کردن خاندانهای انصار کرد. پیامبر (ص) فرمودند: بگو ای یاران بیعت رضوان و درختی که زیر آن بیعت کردید، ای یاران سوره بقره و همواره عباس جار می زد تا آنکه مسلمانان همگان باز آمدند.

زید بن یحیی بن عبید دمشقی می گوید سعید بن عبدالعزیز، از ابو عبدالله ایلی نقل می کرد * در تبوک اسقف غزه پیش پیامبر (ص) آمد و گفت: ای رسول خدا، هاشم و عبدشمس که هر دو بزرگان بودند، در خانه من درگذشتند و این اموال ایشان است. پیامبر (ص) عباس را فراخواندند و فرمودند: اموال هاشم را میان بزرگان خاندانش تقسیم کن، و ابوسفیان بن حرب را فراخواندند و فرمودند: اموال عبدشمس را میان بزرگان خاندانش تقسیم کن.

علی بن عیسی بن عبدالله نوفلی از اسحاق بن فضل، از سلیمان بن عبدالله بن حارث بن نوفل نقل می کند * چون عباس بن عبدالمطلب و نوفل بن حارث به مدینه آمدند پیامبر (ص) میان ایشان عقد برادری بستند و به هر دو در یک محله زمینی برای احداث خانه دادند و

میان آن دو دیواری بود و همسایه بودند. آن دو در دوره جاهلی هم شریک در اموال یکدیگر و هم سخن و دوست بودند. زمین خانه‌ای که پیامبر(ص) به نوفل داده بودند در محل میدان قضا تا حدود مسجد پیامبر بوده و امروز در میدان قضاست و روبه‌روی دارالاماره است که به آن خانه مردان می‌گویند. زمینی هم که به عباس داده شده بود، کنار آن و همان است که در فاصله خانه مروان تا مسجد قرار گرفته و همان دارالاماره یا خانه مروان است. همچنین زمین خانه دیگری را که در محل بازار و معروف به جایگاه ابن عباس است به او دادند.

اسباط بن محمد از هشام بن سعد، از عبیدالله بن عباس نقل می‌کند که می‌گفته است * عباس در خانه خود ناودانی داشت که بر مسیر راه عمر بن خطاب بود. روز جمعه‌ای برای عباس دو جوجه کشته بودند و آب ریخته و آن را شسته بودند و آب آمیخته با خون از ناودان فرو ریخت. اتفاق را عمر هم جامه تمیز پوشیده و عبور می‌کرد و از آن آب بر او ریخت و عمر دستور داد آن ناودان را کنندند و برگشت و آن لباس را بیرون آورد و لباسی دیگر پوشید و آمد و با مردم نماز جمعه گزارد. عباس پیش او آمد و گفت: به خدا سوگند آن ناودان را پیامبر(ص) همان جا نهاده بودند. عمر به عباس گفت: و من از تو به جد می‌خواهم که بر پشت من سوار شوی و آن را همان جا نصب کنی که رسول خدا نصب فرموده بودند و عباس چنان کرد.

محمد بن ربیعہ کلابی و عبیدالله بن موسی عبسی هر دو گفتند موسی بن عبیده، از یعقوب بن زید نقل می‌کند * عمر بن خطاب روز جمعه برای نماز بیرون آمد و از ناودان خانه عباس چند قطره آب بر لباس او چکید، عمر دستور داد آن ناودان را که در راه او بود بردارند و کنندند. عباس به او گفت: ناودان مرا کنیدی و حال آنکه به خدا سوگند آن را رسول خدا(ص) همان جا نهاده بود و به دست خویش آن را نصب فرموده بود. عمر گفت: اکنون برای نصب آن نردبانی جز من نخواهی داشت و کسی جز خودت و به دست خودت آن را نصب نخواهد کرد. گوید: عمر، عباس را بر دوش خود گرفت و عباس پاهای خود را بر شانه‌های عمر نهاد و ناودان را آن جا که بود نصب کرد.

یزید بن هارون از ابوامیة بن یعلی، از سالم پدر نصر نقل می‌کند که می‌گفته است * چون به روزگار عمر شمار مسلمانان بسیار و مسجد بر ایشان تنگ شد، عمر خانه‌های اطراف مسجد جز خانه عباس و حجره‌های همسران پیامبر(ص) را خرید. آن گاه عمر به

عباس گفت: ای ابوالفضل مسجد مسلمانان برای ایشان تنگ و کوچک شده است، من خانه‌های اطراف آن را خریدم که مسجد مسلمانان را توسعه دهم غیر از خانه تو و حجره‌های همسران پیامبر (ص)؛ در مورد حجره‌های ایشان چاره‌ای ندارم و مرا بر آن راهی نیست، اما تو خانه‌ات را به من بفروش و بهای آن از بیت‌المال مسلمانان پرداخت خواهد شد، تا آنکه خانه‌ات را ضمیمه مسجد کنم و مسجد مسلمانان گسترش و توسعه یابد.

عباس گفت: هرگز چنین کاری را نخواهم کرد. عمر به او گفت: یکی از سه پیشنهاد مرا پذیر، نخست اینکه آن را به هر قیمتی که می‌گویی به من بفروش و بهای آن از بیت‌المال پرداخت خواهد شد، یا آنکه قطعه زمینی از هر جای مدینه که بخواهی به تو می‌دهم و آن را برای تو به هزینه بیت‌المال مسلمانان می‌سازم، یا آنکه خانه‌ات را در راه خدا به مسلمانان ببخش که آن را ضمیمه مسجد کنیم. عباس گفت: نه و هیچ کدام از سه پیشنهادت را نمی‌پذیرم. عمر گفت: در این مورد هر کس را می‌خواهی حکم قرار بده. گفت: اَبی بن کعب. هر دو پیش اَبی بن کعب رفتند و داستان را برای او گفتند. اَبی گفت: اگر بخواهید برای شما دوتن حدیثی را که از پیامبر (ص) شنیده‌ام بگویم؟ گفتند: بگو. گفت: از پیامبر (ص) شنیدم می‌فرمود که خداوند متعال به داود وحی فرمود برای من خانه‌ای بساز که در آن مرا یاد کنند. داود نقشه و محل بیت‌المقدس (مسجد اقصی) را تعیین کرد و قضا را خانه مردی از بنی اسرائیل در محدوده آن قرار گرفت. داود از آن مرد خواست که خانه را به او بفروشد و او خودداری کرد. داود با خود گفت: خانه را با زور از او خواهم گرفت. خداوندش وحی فرمود که ای داود دستور دادمت که برای من خانه‌ای بسازی که در آن یاد کرده شوم، اکنون اراده کرده‌ای در خانه من زمین غصبی داخل کنی، و حال آنکه غضب شایسته و سزاوار من نیست و عقوبت تو این خواهد بود که موفق به ساختن آن نمی‌شوی. داود عرضه داشت: پروردگارا آیا فرزندانم موفق می‌شوند؟ حق تعالی فرمود: آری یکی از پسرانت موفق می‌شود. عمر یقه جامه اَبی بن کعب را گرفت و گفت: مسأله‌ای را پیش تو طرح کردم و تو مسأله دشوارتری را طرح کردی و باید از عهده اثبات آنچه گفתי بر آیی. او را با خود به مسجد آورد و کنار گروهی از یاران پیامبر (ص) که ابوذر هم میان ایشان بود نگاه داشت و گفت: شما را به خدا سوگند می‌دهم هر مردی که از پیامبر (ص) موضوع بیت‌المقدس را که خداوند به داود دستور فرموده شنیده است، بگوید. ابوذر گفت: من آن را از پیامبر شنیدم و دوتن دیگر هم گفتند از پیامبر شنیده‌ایم. در این هنگام عمر، اَبی بن کعب را رها کرد و او رو به عمر کرد و

گفت: ای عمر آیا به من در مورد جعل حدیث پیامبر تهمت می زنی؟ عمر گفت: ای ابو منذر نه به خدا سوگند تو را متهم نمی سازم، ولی خوش نمی داشتم و ظاهراً نمی توانستم باور کنم که این حدیث نبوی باشد.

در این هنگام عمر به عباس گفت: برو که متعرض تو و خانه ات نمی شوم. عباس گفت: اکنون که چنین کردی من هم خانه ام را به مسلمانان بخشیدم. آن را ضمیمه مسجد کن ولی اگر می خواستی با من مخاصمه و دشمنی کنی نه. گوید: عمر زمین خانه امروزی عباس را برای او تعیین کرد و آن را از درآمد بیت المال مسلمانان بنا کرد.

سلیمان بن حرب و عارم بن فضل از حماد بن سلمة، از علی بن زید، از یوسف بن مهران، از ابن عباس نقل می کند که می گفته است * عباس خانه ای کنار مسجد مدینه داشت. عمر گفت: این خانه را به من ببخش یا بفروش تا آن را ضمیمه مسجد کنم. عباس پذیرفت. عمر گفت: مردی از یاران رسول خدا را میان من و خود حکم قرار بده و به حکم اُبی بن کعب راضی شدند. اُبی به زبان عمر حکم کرد و عمر گفت: میان یاران پیامبر نسبت به من هیچ کس گستاخ تر از اُبی نیست. اُبی گفت: آیا برای تو خیر خواهی نکنم؟ مگر داستان آن زن را نمی دانی که چون داود می خواست بیت المقدس را بسازد، خانه زنی را بدون رضایت و اذن او ضمیمه زمین آن کرد و چون دیوارها به قامت مردی رسید توفیق بنای آن از داود سلب شد. داود عرض کرد: پروردگارا اکنون که توفیق آن را از من سلب فرمودی، فرزند نام پس از من این توفیق را داشته باشند. پس از آن عباس به عمر گفت: آیا به نفع من حکم شد؟ گفت: آری. عباس گفت: اکنون آن خانه از توست و من آن را برای خداوند قرار دادم.

محمد بن حرب مکی از سفیان بن عیینة، از عمرو بن دینار، از ابو جعفر محمد بن علی (ع) نقل می کند * عباس پیش عمر آمد و گفت: پیامبر (ص) بحرین را در اقطاع من قرار داده اند. عمر گفت: این موضوع را چه کسی می داند؟ عباس گفت: مغیره بن شعبه و او را آورد و گواهی داد. ولی عمر شهادت مغیره را نپذیرفت و آن را برای عباس قبول نکرد. عباس با عمر تندخویی و درشتی کرد و عمر به عبدالله پسر عباس گفت: ای عبدالله دست پدرت را بگیر. او را از این کار بازدار. سفیان در مورد روایت بالا از کس دیگری غیر از عمرو بن دینار نقل می کند که عمر به عباس گفت: ای ابوالفضل به خدا سوگند من از مسلمانی تو بیشتر از آن خشنود شدم که پدرم خطاب مسلمان می شد و تسلیم فرمان پیامبر می گردید. اسماعیل بن عبدالله بن ابی اُوَیَس از محمد بن طلحة بن عبدالرحمن بن طلحة بن